

R.PR. JOLANTA BUDZOWSKA

POLSKIE TOWARZYSTWO PRAWA MEDYCZNEGO

ORCID: 0000-0003-0578-4556

Wykładnia pojęcia „zdolność płodzenia” w świetle art. 156 § 1 pkt 1 Kodeksu karnego

DOI: 10.70537/PPM/210278

Streszczenie

Autorka artykułu omawia ewolucję i współczesne rozumienie pojęcia „pozbawienie zdolności płodzenia” w kontekście art. 156 § 1 pkt 1 Kodeksu karnego. Wskazuje historyczne ujęcia tego terminu oraz podkreśla, że w świetle rozwoju medycyny i obowiązujących regulacji prawnych – w tym ustawy o leczeniu niepłodności – należy uwzględnić aktualną wiedzę medyczną. Główna teza sprowadza się do wniosku, że pozbawieniem zdolności płodzenia nie jest sytuacja, gdy mimo utraty możliwości zapłodnienia drogą „naturalną”, zachowana jest zdolność do posiadania biologicznego potomstwa przy zastosowaniu nowoczesnych metod prokreacji. Artykuł zawiera polemikę z rozpowszechnionymi dotychczas w doktrynie poglądami, uznającymi za „pozbawienie zdolności płodzenia” również utratę zdolności do odbycia stosunku płciowego, odbycia porodu drogami natury czy wykarmienia dziecka, wskazując, że są one nieadekwatne w świetle aktualnej wiedzy medycznej. Podkreśla, że jedynie doprowadzenie do stanu faktycznej bezpłodności, czyli braku jakiegokolwiek szansy na posiadanie biologicznego potomstwa, wypełnia znamiona ciężkiego uszczerbku na zdrowiu w postaci pozbawienia człowieka zdolności płodzenia – przewidzianego w art. 156 § 1 pkt 1 k.k.

Słowa kluczowe: zdolność płodzenia, ciężki uszczerbek na zdrowiu, sterylizacja chirurgiczna, interpretacja przepisów prawa karnego, art. 156 § 1 pkt 1 Kodeksu karnego, medycznie wspomagana prokreacja

Wprowadzenie

Pojęcie „zdolność płodzenia” występujące w treści artykułu 156 § 1 pkt 1 Kodeksu karnego: „Kto powoduje ciężki uszczerbek na zdrowiu w postaci 1) pozbawienia człowieka wzroku, słuchu, mowy, zdolności płodzenia (...)” podlega karze pozbawienia wolności od lat 3 do 20”, budzi istotne wątpliwości interpretacyjne. W ostatnich kilkudziesięciu latach zarówno w medycynie, jak i w prawie, nastąpiły istotne zmiany, które powinny mieć bezpośredni wpływ na sposób rozumienia tego przepisu i ocenę, w jakich przypadkach mamy do czynienia z wypełnieniem przesłanek czynu zabronionego pozbawienia człowieka zdolności płodzenia.

Uwagi historyczne

Odpowiedzialność karna związana z pozbawieniem człowieka zdolności płodzenia jest przewidziana od ponad wieku we wszystkich aktach prawnych obowiązujących na terenie Polski. W momencie odzyskania przez Polskę niepodległości w dniu 11 listopada 1918 roku na terytorium byłego Królestwa Polskiego i Kresach Wschodnich obowiązywał Kodeks karny z r. 1903¹ – zwany również kodeksem Tagancewa. Kodeks ten posługiwał się jednak pojęciem „zdolności rozrodczej”². To samo określenie³ przyjęto w Kodeksie karnym Rzeszy Niemieckiej z dnia 15 maja 1871 r.⁴, obowiązującym na terenach byłego zaboru pruskiego. Z kolei Ustawa karna austriacka z dnia 27 maja 1852 r. (obowiązująca w okręgach sądów

¹ Kodeks karny z r. 1903: przekład z rosyjskiego z uwzględnieniem zmian i uzupełnień obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 1 maja 1921 r., Warszawa 1921.

² Art. 467 „Winny spowodowania: rozstroju zdrowia, niebezpiecznego dla życia, choroby umysłowej; **utraty** wzroku, słuchu, mowy, ręki, nogi lub **zdolności rozrodczej**; niezatartego oszpecenia twarzy – za takie bardzo ciężkie uszkodzenie ciała będzie karany: ciężkimi robotami na czas do lat ośmiu (...)”.

³ § 223a „Jeżeli wskutek urazu cielesnego uszkodzony utracił ważny członek ciała, zaniewidział na jedno lub dwa oczy, **postradał** słuch, mowę lub **zdolność rozrodczą** (...) należy orzec karę ciężkiego więzienia do lat pięciu albo karę więzienia nie krótszą od roku”.

⁴ Kodeks karny Rzeszy Niemieckiej z dnia 15 maja 1871 r. z późniejszymi zmianami i uzupełnieniami po rok 1918 wraz z ustawą wprowadzającą do Kodeksu karnego dla Związku Północno-Niemieckiego z dnia 31 maja 1870 r., przekład urzędowy Departamentu Sprawiedliwości Ministerstwa b. Dzielnicy Pruskiej, Poznań 1920.

apelacyjnych w Krakowie, we Lwowie oraz sądu okręgowego w Cieszynie)⁵ odwoływała się do terminu „zdolność płodzenia”⁶, podobnie jak Kodeks karny z 1932 r.^{7,8} obowiązujący w II Rzeczypospolitej, Kodeks Karny – ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r.^{9,10} oraz obecnie obowiązujący Kodeks karny – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r.^{11,12}

Rodzi się zatem pytanie, jakie znaczenie należy współcześnie nadać pojęciu „zdolność płodzenia”, w szczególności wobec rozwoju medycyny na przestrzeni wieków.

Analiza semantyczna

Nie budzi wątpliwości fakt, że wymienione w punkcie pierwszym paragrafu pierwszego art. 156 k.k. „pozbawienie człowieka zdolności płodzenia” jest jedną z postaci spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu. Na potrzeby analizy pojęciowej nie ma więc konieczności wykładni terminu „ciężkiego uszczerbku na zdrowiu”, jako że jego zakres znaczeniowy jest szerszy i obejmuje w szczególności czyny zabronione stypizowane w § 1 ust. 1 tego artykułu.

Nie bez wpływu na kierunek rozważań pozostaje jednak semantyka słowa „pozbawienie”. „Pozbawienie” w formie użytej w tym przepisie

⁵ J. Przeworski (tłum.), Ustawa Karno Austrjacka, o zbrodniach, występkach i przekroczeniach z dnia 27 maja 1852, obowiązująca w Krakowie i we Lwowie oraz Sądu Okręgowego w Cieszynie, F. Hoesick, Warszawa 1924.

⁶ § 156 „Jeżeli zaś zbrodnia przyprawiła uszkodzonego: a) o utratę lub o trwałe osłabienie mowy, wzroku lub słuchu, o **utratę zdolności płodzenia**, oka, ramienia lub ręki, albo o inne jakie w oczy wpadające kalectwo lub oszpecenie (...) należy wymierzyć karę ciężkiego więzienia od lat pięciu do dziesięciu.”

⁷ Kodeks karny z dnia 11 lipca 1932 r. (Dz.U. 1932, nr 60, poz. 571); wejście w życie: 1 września 1932 r.

⁸ Art. 235 § 1 „Kto a) **pozbawia człowieka** wzroku, słuchu, mowy, **zdolności płodzenia** (...) podlega karze więzienia do lat 10.”

⁹ Kodeks karny z dnia 19 kwietnia 1969 r. (Dz.U. 1969, nr 13, poz. 94), wejście w życie: 1 stycznia 1970 r.

¹⁰ Art. 155 § 1 „Kto 1) **pozbawia człowieka** wzroku, słuchu, mowy, **zdolności płodzenia** (...) podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.”

¹¹ Kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. 1997, nr 88, poz. 553, ze zm.), wejście w życie: 1 września 1998 r., z późn. zm.

¹² Art. 156 § 1 „Kto powoduje ciężki uszczerbek na zdrowiu w postaci 1) **pozbawienia człowieka** wzroku, słuchu, mowy, **zdolności płodzenia** (...) podlega karze pozbawienia wolności od lat 3 do 20.”

to forma rzeczownika odczasownikowego od czasownika „pozbawiać” – przyczynić się do utraty czegoś przez kogoś lub przez coś¹³, przy czym użyta forma rzeczownika ma wymowę silniejszą: chodzi o czynność dokonaną, o całkowitą, definitywną, nieodwracalną¹⁴ utratę. Według O. Chybińskiego słowo „pozbawia” oznacza tu „spowodowanie zdarzenia o skutkach trwałych, wyrażających się w takiej zmianie stanu, która równa jest utracie raz na zawsze i całkowicie”¹⁵.

Z kolei słowo „zdolność” to cecha kogoś lub czegoś będącego w stanie coś zrobić¹⁶, możliwość zrobienia czegoś.

Najwięcej kontrowersji może budzić poszukiwanie znaczenia słownikowego słowa „płodzenie”. Według Uniwersalnego Słownika Języka Polskiego płodzenie oznacza „powodowanie powstania istoty żywej przez zapłodnienie kobiety; rzadziej: wydawanie na świat potomstwa; rodzenie”¹⁷. Synonimem dla „płodzenia” jest m.in. prokreacja, rozmnażanie¹⁸. Definicję słownikową „płodzenia” przyjmuje m.in. T. Jurek¹⁹ w postaci „powodowania powstania istoty żywej przez zapłodnienie”²⁰, jednocześnie podkreślając, że jest to zwrot wieloznaczny, niejasny i mało wyraźny.

Odnosząc te cząstkowe definicje do całego wyrażenia „pozbawienie człowieka zdolności płodzenia”, przyjąć należy, że literalna wykładnia tego znamienia prowadzi do wniosku, że chodzi tu o definitywną utratę zdolności do posiadania przez danego człowieka jego biologicznego potomstwa, przy czym – przy założeniu niedokonywania wykładni zawężającej – przez zdolność należy rozumieć nie tylko możliwość osobistego działania, ale także generalny potencjał płodzenia poprzez wykorzystanie własnego materiału genetycznego.

¹³ <https://sjp.pwn.pl/slowniki/pozbawia%E6.html> [dostęp: 14.03.2025 r.].

¹⁴ tak też T. Jurek, *Opiniowanie sądowo-lekarskie w przestępstwach przeciwko zdrowiu*, Warszawa 2010, s. 32.

¹⁵ O. Chybiński, W. Gutekunst, W. Świda, *Prawo karne: część szczególna*, Wrocław 1971, s. 127.

¹⁶ <https://wsjp.pl/haslo/podglad/4398/zdolnosc/3972838/umiejtnosc>, [dostęp: 14.03.2025 r.].

¹⁷ S. Dubisz (red.), *Uniwersalny Słownik Języka Polskiego*, Tom 3, Warszawa 2000, s. 183.

¹⁸ <https://synonim.net/synonim/p%C5%82odzenie>, [dostęp: 14.03.2025 r.].

¹⁹ T. Jurek, *Opiniowanie sądowo-lekarskie w przestępstwach przeciwko zdrowiu*, Warszawa 2010, s. 33.

²⁰ <https://sjp.pwn.pl/slowniki/plodziec.html>, [dostęp: 11.04.2025 r.].

Pozbawienie zdolności płodzenia w świetle dotychczasowego stanowiska doktryny – uwagi krytyczne

Historyczna analiza znaczeniowa całego wyrażenia „pozbawienie zdolności płodzenia” uwidacznia istotne różnice poglądów, a także pewną niespójność w stanowiskach prezentowanych dotychczas w doktrynie. Zdaniem niektórych autorów²¹ pozbawienie zdolności płodzenia u kobiet oznacza zarówno brak możliwości odbycia stosunku płciowego, jak i brak możliwości zapłodnienia. O. Chybiński jest zdania, że zdolność płodzenia obejmuje zdolność do zapłodnienia (u mężczyzn) i zdolność poczęcia oraz urodzenia dziecka (u kobiet) podkreślając jednocześnie, że w przepisie chodzi o zabezpieczenie praw do płodzenia drogą naturalną²².

Z pozbawieniem zdolności płodzenia utożsamiana jest także niemożność zajścia w ciążę, np. wskutek utraty macicy, jajowodów lub jajników, oraz takie zmiany, które uniemożliwiają donoszenie ciąży i urodzenie, z zastrzeżeniem, że obrażenia uniemożliwiające urodzenie dziecka drogami natury nie stanowią o utracie zdolności płodzenia w sytuacji, kiedy można ciążę zakończyć zabiegowo. A. Smędra, R. Kubiak i J. Berent jako kryteria względne podają niemożność urodzenia drogami natury i wykarmienia dziecka²³. Pozbawienie zdolności płodzenia w przypadku mężczyzn wiązane jest z brakiem możliwości odbycia aktu płciowego lub brakiem możliwości zapłodnienia, np. wskutek utraty albo uszkodzenia jąder²⁴. Zdaniem A. Marka pozbawienia, rozumianego jako całkowita utrata zdolności płodzenia, nie należy mylić z utratą zdolności do spółkowania²⁵. Zatem autor ten wydaje się dostrzegać możliwość utrzymania zdolności płodzenia mimo braku możliwości udziału w akcie płciowym.

²¹ A. Smędra, R. Kubiak, J. Berent <https://www.termedia.pl/mz/Pojecie-ciezkiego-uszczerbku-na-zdrowiu-a-obowiazek-prawny-zawiadomienia-organow-sciqania,41618.html>, [dostęp: 16.03.2025 r.].

²² O. Chybiński, W. Gutekunst, W. Świda, *Prawo karne: część szczegółowa*, Wrocław 1971, s. 129-131.

²³ A. Smędra, R. Kubiak, J. Berent – https://zms.wum.edu.pl/sites/zms.wum.edu.pl/files/pliki/kon-spekty_seminariow/lekarskie-i-prawne-aspekty-uszkodzen-ciala.pdf [dostęp: 11.04.2025 r.].

²⁴ K. Daszkiewicz, *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. Rozdział XIX Kodeksu karnego. Komentarz*, Warszawa 2000, s. 303

²⁵ M. Andrzej, *Kodeks karny. Komentarz, wyd. V*, LEX 2010, art. 156, Nb 6.

S. Manczarski za pozbawioną zdolności płodzenia kobietę uważa nie tylko kobietę niezdolną do zajścia w ciążę i do urodzenia płodu, ale i niezdolną do wykarmienia dziecka²⁶. A. Jakliński i A. Marek przyjmują m.in., że kobieta, która utraciła możliwość porodu naturalnego, mimo że posiada pełnowartościowe gamety, także traci zdolność płodzenia²⁷. T. Jurek twierdzi, że utrata zdolności płodzenia to brak możliwości posiadania potomstwa: zarówno zdolności zapłodnienia, jak i w przypadku kobiet, donoszenia ciąży i porodu w sposób naturalny, bez uciekania się do medycznych metod wspomagania rozrodczości²⁸.

Nieco bardziej precyzyjną definicję proponuje A. Blachnio, którego zdaniem „pozbawienie człowieka zdolności płodzenia” ma miejsce, w przypadku mężczyzny, gdy staje się niezdolny do zapłodnienia kobiety (*impotentia generandi*), a w przypadku kobiety, gdy traci ona zdolność do urodzenia dziecka – niezależnie od tego, czy wynika to z braku zdolności do zajścia w ciążę (*impotentia concipiendi*), jej donoszenia (*impotentia gestandi*) czy odbycia porodu (*impotentia parturiendi*)²⁹. Autor ten podziela pogląd R. Kokota, że utrata zdolności spółkowania nie realizuje omawianego znamienia³⁰. Zakłada, że pojęcie „pozbawienie zdolności płodzenia” należy interpretować przy uwzględnieniu odrębności wynikających z płci pokrzywdzonego, a zatem znamienia tego czynu nie wyczerpuje utrata jedynie zdolności do spółkowania (*impotentia coeundi*)³¹.

W kontekście ustalania znaczenia pojęciowego „pozbawienia zdolności płodzenia” zwraca uwagę pogląd przytaczany przez K. Daszkiewicz. Zrównuje ona sytuację, kiedy utrata wewnętrznych narządów płciowych takich jak jajniki i macica dotyka kobietę po okresie przekwitania i sytuację, kiedy kobieta traci możliwość urodzenia dziecka „drogami natury”,

²⁶ S. Manczarski, *Medycyna sądowa w zarysie. Podręcznik dla studentów*, wyd. 3 popr. i uzup., Warszawa 1962.

²⁷ A. Jakliński, Z. Marek, *Medycyna sądowa dla prawników*. Kraków 1999 r., s. 190-191.

²⁸ T. Jurek, *Opiniowanie sądowo-lekarskie w przestępstwach przeciwko zdrowiu*, Warszawa 2010, s. 39.

²⁹ A. Blachnio [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. J. Majewski, Warszawa 2024, art. 156.

³⁰ R. Kokot [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. R.A. Stefański, Warszawa 2023, s. 897, Legalis; należy je raczej uznać za inne, ciężkie kalectwo; tak R. Kokot [w:] *Kodeks...*, red. R.A. Stefański, s. 897.

³¹ R. Kokot [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. R.A. Stefański, Warszawa 2023, s. 897, Legalis Art. 156 k.k. Skutek taki należałoby interpretować przez pryzmat znamienia „innego ciężkiego kalectwa”.

na skutek powypadkowego zniekształcenia miednicy, obie kwalifikując jako ciężkie kalectwo, a nie pozbawienie zdolności płodzenia³². Koreponduje to ze stanowiskiem Sądu Najwyższego wyrażonym w wyroku z 10.11.1973 r. sygn. IV KR 340/73³³, zgodnie z którym ciężkie kalectwo to zupełne zniesienie lub bardzo znaczne ograniczenie czynności ważnego narządu, jakim jest np. jądro, przy zachowaniu funkcjonowania organu rozrodczego.

Jak daje się zauważyć, interpretacja wyrażenia „pozbawienie zdolności płodzenia” podąża za powszechnie aprobowanym poglądem, że ciężki uszczerbek na zdrowiu (rozstrój zdrowia lub naruszenie czynności narządu ciała) jako pojęcie szersze, obejmować może nie tylko anatomiczne skutki zdrowotne, ale także patofizjologiczne (jak rozstrój zdrowia)³⁴.

W tym kontekście nie można się zgodzić z twierdzeniem A. Zolla, że „ciężki uszczerbek na zdrowiu” polegający na utracie zdolności płodzenia to jedna z postaci „anatomicznych” (w przeciwieństwie do fizjologicznych) ciężkich uszczerbków na zdrowiu, do jakich autor ten zalicza np. ciężką chorobę długotrwałą³⁵. Także jednak W. Wolter wskazując na gruncie Kodeksu karnego z 1969 r., że dobrem chronionym art. 155 § 1 pkt 1 k.k. jest zdrowie człowieka, dokonywał dychotomicznego rozróżnienia z uwagi na wywoływane przez sprawcę skutki: anatomiczne (uszkodzenie ciała) albo fizjologiczne, czynnościowe (rozstrój zdrowia), a do tej pierwszej kategorii zaliczał m.in. pozbawienie człowieka zdolności płodzenia, podając, że może mieć to miejsce w wyniku niemożności spółkowania lub niemożliwości zapłodnienia³⁶. J. Gizek wyróżnia z kolei trzy grupy ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, a do pierwszej z nich – podporządkowanej kryterium anatomicznemu lub funkcjonalnemu – zalicza rozmaite postaci kalectwa, w tym pozbawienie człowieka zdolności płodzenia, a także

³² K. Daszkiewicz, *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. Rozdział XIX Kodeksu karnego. Komentarz*, Warszawa 2000, s. 304

³³ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 2013 r., sygn. akt III K 196/12, OSNPG 1974, Nr 3, poz. 42.

³⁴ T. Jurek, *Opiniowanie sądowo-lekarskie w przestępstwach przeciwko zdrowiu*, Warszawa 2010, s.29.

³⁵ A. Zoll [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do art. 117–277 kodeksu karnego*, red. A. Zoll, Kraków 1999.

³⁶ I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973, s. 457-458.

inne ciężkie kalectwo³⁷. Zdaniem V. Konarskiej-Wrzošek utrata zdolności płodzenia ma charakter funkcjonalny, a autorka ta definiuje pozbawienie człowieka zdolności płodzenia jako pozbawienie zdolności zapładniania w przypadku mężczyzny albo zdolności zajścia w ciążę u kobiet³⁸.

T. Jurek³⁹ podkreśla, że w przepisie chodzi o odebranie człowiekowi pewnej przyrodzonej zdolności, a zatem używa pojęć w kontekście funkcjonalnym, a nie anatomicznym. Podaje, że jest to ciężka postać nie tyle naruszenia czynności określonych narządów ciała, co odebrania ich funkcji, utraty wymienionych zdolności. T. Jurek popada jednak w pewną niekonsekwencję, podając jako przykład zniesienie u mężczyzny zdolności płodzenia w wyniku utraty możliwości wzwodu i wskazując, że jednocześnie sytuacja ta nie wyklucza zachowania przez tego mężczyznę zdolności rozrodczych, czyli może on brać udział w rozrodzie i posiadać potomstwo. Wskazany wyżej punkt wyjścia prowadzi do dalszych, nie w pełni trafnych wniosków tego autora, w postaci uznania, że z (trwałym) pozbawieniem płodności możemy mieć do czynienia nawet w sytuacji, gdy mimo pozbawienia pokrzywdzonego przez sprawcę czynności narządu (braku erekcji) – a tym samym w rozumieniu autora – zdolności płodzenia, mężczyzna w wyniku medycznych technik wspomaganie zapłodnienia będzie posiadał własne potomstwo, bowiem jego jądra produkują pełnowartościowe nasienie. Według J. Śliwowskiego pozbawienie zdolności płodzenia musi być całkowite, a nie tylko utrudnione i wskazuje, że „pozbawienie zdolności spółkowania pociąga za sobą z reguły pozbawienie zdolności płodzenia”, nie rozwijając jednak tej myśli. Jak się jednak wydaje, autor ten dopuszcza utrzymanie zdolności płodzenia (np. w sytuacji utraty zdolności spółkowania poprzez utratę wzwodu u mężczyzny) poprzez procedury medycznie wspomaganą prokreację, bowiem w przeciwnym wypadku cytowane twierdzenie („z reguły”⁴⁰) nie miałoby uzasadnienia⁴¹.

³⁷ J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, WKP 2021, art. 156, Nb 12.

³⁸ V. Konarska-Wrzošek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. IV, WKP 2023, art. 156, Nb 3.

³⁹ T. Jurek, *Opiniowanie sądowo-lekarskie w przestępstwach przeciwko zdrowiu*, Warszawa 2010, s. 34-35.

⁴⁰ Przyp. autorki

⁴¹ J. Śliwowski, *Prawo karne*, Warszawa 1979, s. 363.

Zdaniem J. Warylewskiego⁴² ciężki uszczerbek na zdrowiu w postaci pozbawienia zdolności płodzenia oznacza – najogólniej – pozbawienie człowieka zdolności do posiadania własnego potomstwa. Autor ten jednak, rozwijając tę definicję, wyróżnia w przypadku mężczyzn niezdolność do podjęcia aktu płciowego (*impotentia coeundi*) i niezdolność do zapłodnienia kobiety (*impotentia generandi*), mimo zachowanej zdolności do odbycia stosunku płciowego. Zauważa, że tylko ten drugi typ pozbawienia mężczyzny zdolności płodzenia przesądza o pozbawieniu go zdolności płodzenia „w ogóle”, w odróżnieniu od pierwszej sytuacji, która oznacza (jedynie⁴³) utratę zdolności do posiadania własnego potomstwa drogą naturalną. Rozróżniając przypadki pozbawienia zdolności płodzenia u kobiet, J. Warylewski nie czyni już konsekwentnie analogicznych konstatacji, traktując jednolicie np. niezdolność do poczęcia dziecka na skutek amputacji macicy i niezdolność do spółkowania.

Zdaniem B. Gadeckiego, rozumienie pojęcia „pozbawienie zdolności płodzenia” zdeterminowane jest płcią pokrzywdzonego. Autor ten dokonuje pewnego rodzaju uproszczenia wskazując, że u mężczyzn oznacza to brak możliwości zapłodnienia, ale w przypadku kobiet pozbawienie zdolności płodzenia wiąże nie tylko z brakiem zdolności poczęcia, donoszenia ciąży, ale i urodzenia dziecka w ogóle, nie tylko drogami natury. Jednocześnie, w ustaleniach tego autora zarysowują się pewne niespójności. Z jednej strony, podziela pogląd, że spowodowanie obrażeń, które wykluczają urodzenie dziecka drogami natury, nie stanowi pozbawienia zdolności płodzenia, albowiem możliwe jest wykonanie cesarskiego cięcia⁴⁴ i twierdzi, że „utrata zdolności do współżycia seksualnego także nie jest równoznaczna z utratą zdolności płodzenia (choć w niektórych sytuacjach może być)”. Jednak z drugiej strony stanowczo podsumowuje, że możliwość skorzystania z zapłodnienia *in vitro* pozostaje bez znaczenia dla wyczerpania znamion czynu zabronionego z art. 156 § 1 pkt 1 k.k.⁴⁵

⁴² J. Warylewski (red.), *System Prawa Karnego. Tom 10. Przepisy przeciwko dobrom indywidualnym*, Warszawa 2012, r. 7, Nb. 229.

⁴³ Przep. autorki

⁴⁴ za A. Smędra, R. Kubiak, J. Berent, *Rodzaje uszczerbków...*, s. 8

⁴⁵ B. Gadecki (red.), *Kodeks karny. Art. 1-316. Komentarz*, Warszawa 2023, art. 156, Nb. 3.

Bez odpowiedzi pozostaje zatem nasuwające się pytanie, w jaki sposób może zostać zapłodniona kobieta, która utraciła zdolność do współżycia seksualnego, jeśli nie w drodze medycznie wspomaganą prokreacji.

Z próbą sformułowania definicji „pozbawienia człowieka zdolności płodzenia” mamy także do czynienia w wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu z 6 listopada 2014 r.⁴⁶ Zdaniem sądu „pozbawienie zdolności płodzenia oznacza utratę naturalnych możliwości splodzenia potomstwa i bez znaczenia dla odpowiedzialności karnej sprawcy pozostają możliwości medycyny w tym zakresie”, w szczególności medyczne metody wspomagania rozrodu. Wszelkie konstatacje zawarte w uzasadnieniu omawianego wyroku poczynione były jednak przy założeniu, że zabieg podwiązania i przecięcia obu jajowodów u kobiety wykonany metodą Pomeroy’a⁴⁷ jest zabiegiem „ubezplodnienia”, „pozbawienia płodności”, a główne rozważania poświęcone były rozstrzygnięciu, czy taki zabieg wywiera trwały i nieodwracalny skutek, w szczególności czy można zaakceptować odwracalność osiągniętą poprzez działania medyczne⁴⁸. Należy podzielić pogląd sądu, że cecha odwracalności nie jest determinantą dla oceny spełniania przesłanek przepisu art. 156 § 1 pkt 1 k.k., jednak uzasadnienie przytaczanych tez tego wyroku zostało ograniczone do rozważań na temat możliwości odwrócenia zabiegu sterylizacji poprzez zaawansowaną procedurą chirurgiczną, która ma na celu przywrócenie drożności jajowodów i umożliwienie zajścia w ciążę w drodze naturalnego zapłodnienia. Przydatność takich rozważań dla wykładni pojęcia „pozbawienie zdolności płodzenia” należy jednak oceniać z dużą ostrożnością, bowiem sąd nie uzasadnił, dlaczego dokonuje w tym aspekcie wykładni rozszerzającej,

⁴⁶ Wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu – IV Wydział Karny Odwoławczy z dnia 6 listopada 2014 r., IV Ka 452/14.

⁴⁷ Metoda Pomeroy’a polega na założeniu szwu chirurgicznego na jajowód i przecięciu, drugi sposób to założenie zacisku tytanowego na jajowód i bipolarna elektrokoagulacja jajowodu.

⁴⁸ Podobnym aspektem poświęcono rozważania zawarte w uzasadnieniu Postanowienia Sądu Najwyższego – Izba Karna z dnia 6 lutego 2007 r., III KK 254/06, OSNwSK 2007/1/373: „Cecha trwałości, o jakiej mowa w dyspozycji art. 156 § 1 pkt 2 k.k., musi być oceniana w perspektywie istniejącej w dacie orzekania przez sąd i w świetle poziomu wiedzy, narzędzi i umiejętności dostępnych w tym momencie, a nie z punktu widzenia przyszłych i hipotetycznych możliwości, które mogą nie nastąpić w osiągalnym czasie”.

stawiając znak równości pomiędzy pozbawieniem zdolności płodzenia i pozbawieniem zdolności płodzenia metodami naturalnymi.

Problem definiowania pozbawienia człowieka zdolności płodzenia przez pryzmat skutku dostrzega także M. Królikowski, wskazując w pierwszej kolejności na tradycyjne podejście, zakładające, że w pojęciu tym chodzi o pozbawienie możliwości udziału w obcowaniu płciowym nakierowanym na poczęcie dziecka, jak również o niemożność przekazania materiału genetycznego mimo możliwości odbycia aktu płciowego. Autor ten, rozważając możliwość zapłodnienia *in vitro*, podziela jednak klasyczne ujęcie prezentowane w doktrynie, że skutek w postaci pozbawienia człowieka zdolności płodzenia związany jest z utratą „zdolności do udziału w czynności nakierowanej na poczęcie *in vivo*, mimo posiadania możliwości przekazania materiału genetycznego do zapłodnienia *ex utero*”⁴⁹.

Podsumowując rozważania dotyczące dotychczasowych kierunków interpretacji wyrażenia „pozbawienie człowieka zdolności płodzenia”, należy uznać, że dotąd zarówno w orzecznictwie, jak i doktrynie, najczęściej odwoływano się do definicji analizowanych i przyjętych ostatecznie m.in. przez T. Jurka, w myśl których „pozbawienie zdolności płodzenia oznacza utratę „naturalnych” możliwości spłodzenia potomstwa, a bez znaczenia dla karnej oceny czynu sprawcy pozostają możliwości medycyny w tym zakresie”⁵⁰. Według tego stanowiska, jest to nieodwracalna samoistnie, tzn. bez ingerencji medycznej, utrata funkcji narządów⁵¹, zaś na gruncie prawa karnego za trwale należy uznać to, co jest nieuleczalne, ale to, co nie ustępuje samoistnie i naturalnie.

Przytoczone powyżej poglądy doktryny i orzecznictwa prowadzą do odmiennego określania zakresu karalności. Nie zawsze pozostają wystarczająco precyzyjne oraz wewnętrznie spójne w ocenie wystąpienia przesłanek odpowiedzialności karnej z art. 156 § 1 pkt 1 k.k. za spowodowanie

⁴⁹ M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Komentarz do artykułów 117-221*, Warszawa 2023, art. 156, Nb. 4.

⁵⁰ T. Jurek, *Opiniowanie sądowo-lekarskie w przestępstwach przeciwko zdrowiu*, Warszawa 2010, s. 36.

⁵¹ Por. też Wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu – IV Wydział Karny Odwoławczy z dnia 6 listopada 2014 r., IV Ka 452/14, s. 25.

ciężkiego uszczerbku na zdrowiu w postaci pozbawienia człowieka zdolności płodzenia, co należy wiązać z niedokonaniem prawidłowej wykładni pojęcia „zdolność płodzenia”, w świetle aktualnej wiedzy medycznej. Ograniczenie się do wykładni językowej nie dostarcza klarownej odpowiedzi na pytanie jak współcześnie należy interpretować pojęcie „pozbawienie zdolności płodzenia”, tym bardziej że zostało ono wprowadzone do polskiego porządku prawnego ponad wiek temu. Nie istnieje także legalna definicja tego pojęcia, a orzecznictwo i nauka prawna posługują się z reguły konotacjami bazującymi na założeniach niebędących dziś w pełni adekwatnymi do celów ustawy. Rozważyć więc należy uzupełniające zastosowanie wykładni dynamicznej, która, jak się wydaje, nie prowadzi do sprzeczności między normami; przeciwnie: zapewnia spójność między relewantnymi aktami normatywnymi.

Zdolność płodzenia w medycynie

W nauce medycznej określeń „zdolność płodzenia” i „płodność” używa się m.in. w kontekście pomiaru rezerwy jajnikowej i szacowania potencjału płodności, rozumianego jako zdolność rozrodu, poprzez oszacowanie ilości pęcherzyków jajnikowych, które mogą przekształcić się w komórki jajowe zdolne do zapłodnienia. U mężczyzn podstawowym badaniem płodności jest ocena obecności plemników w jądrach. Z kolei w statystyce, płodność kobiet to natężenie urodzeń w badanej populacji kobiet, będących w wieku rozrodczym⁵². W nauce medycznej wyraźnie zaznacza się więc kierunek rozumienia wyrażenia „zdolność płodzenia”, przede wszystkim przez pryzmat skutku w postaci możliwości posiadania potomstwa.

W dniu 1 listopada 2015 r. weszła w życie Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. o leczeniu niepłodności⁵³, która jest obecnie jedynym aktem

⁵² <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3929,pojecie.html>, [dostęp: 11.04.2025 r.].

⁵³ Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. o leczeniu niepłodności, Dz. U. 2015 poz. 1087: Art. 10. Zabezpieczenie płodności na przyszłość, o którym mowa w art. 5 ust. 1 pkt 6, obejmuje działania medyczne podejmowane w celu zabezpieczenia **zdolności płodzenia** w przypadku niebezpieczeństwa utraty albo istotnego upośledzenia **zdolności płodzenia** na skutek choroby, urazu lub leczenia.

prawnym (poza art. 156 § 1 pkt 1 k.k.), w którym *expressis verbis* ustawodawca posłużył się pojęciem „zdolność płodzenia”, jakkolwiek nie zawarł w nim definicji legalnej tego pojęcia. Ustawa ta dopuszcza działania medyczne podejmowane w celu zabezpieczenia na przyszłość zdolności płodzenia, w przypadku niebezpieczeństwa utraty albo istotnego upośledzenia zdolności płodzenia na skutek choroby, urazu lub leczenia. Jedną z form zachowania płodności jest kriokonserwacja oocytów lub zarodków u kobiet, lub kriokonserwacja nasienia u mężczyzn, czyli zamrożenie komórek rozrodczych, wykorzystywanych następnie w procedurach medycznie wspomaganej prokreacji. Jako przykład działania w kierunku zabezpieczenia zdolności płodzenia S. Wołoczyński podaje sytuację⁵⁴, gdy u młodego mężczyzny, który w wyniku wypadku komunikacyjnego ma uszkodzone jądra w sposób uniemożliwiający ich uratowanie, dochodzi do pobrania komórek rozrodczych, co umożliwia ich późniejsze wykorzystanie w dawstwie partnerskim.

Jak obrazuje zaprezentowany przykład, w obliczu rozwoju medycyny i funkcjonowania pojęcia „zdolność płodzenia” jako terminu *stricte* medycznego, trudno znaleźć obecnie uzasadnienie dla odmiennej w stosunku do nauki medycznej, prawnej interpretacji tego określenia dla potrzeb oceny wypełnienia przesłanek czynu zabronionego opisanego w art. 156 § 1 pkt 1 k.k., to jest pozbawienia człowieka zdolności płodzenia. W kontekście tego przepisu należy przyjąć, zgodne z potocznym rozumieniem zwrotu „zdolność płodzenia”, medyczne znaczenie tego sformułowania, a także samego słowa „płodzenie”. Zakwestionowaniu ulegają więc argumenty i tezy formułowane przed 2015 r., a w szczególności te zmierzające do zrównania pojęciowego „zdolności płodzenia” z „naturalnymi możliwościami splodzenia potomstwa”⁵⁵. Nie ostają się również aktualnie prezentowane poglądy, tożsame z wcześniejszymi, jak np. ten M. Królikowskiego, który odrzuca, choć lakonicznie, proponowany kierunek wykładni i opowiada się za uznaniem, że skutek opisany w ustawie zachodzi także

⁵⁴ <https://wiadomosci.wp.pl/prof-slawomir-wolczynski-zabezpieczenie-plodnosci-jest-wazna-sprawa-6027735030760065a> [dostęp: 16.03.2025 r.].

⁵⁵ T. Jurek, *Opiniowanie sądowo-lekarskie w przestępstwach przeciwko zdrowiu*, Warszawa 2010.

przy utracie zdolności do udziału w poczęciu *in vivo*, mimo zachowania możliwości poczęcia *ex utero*⁵⁶.

Co warto dodać, a co wzmacnia argumentację przemawiającą za wykładnią, uwzględniając medyczne znaczenie tego sformułowania, pojęcie „zdolności płodzenia”, rozpatrywane w kontekście medycznym, jest także używane i interpretowane w drodze przeciwstawienia go „bezpłodności”, rozumianej jako niemożność posiadania potomstwa. Naturalna bezpłodność to fizjologiczna niezdolność pary do poczęcia dziecka bez interwencji medycznej. Bezpłodność kliniczna to fizjologiczna niezdolność pary do poczęcia dziecka nawet po interwencji medycznej, w tym interwencji chirurgicznej⁵⁷, lub sytuacja, kiedy taka interwencja nie może przynieść spodziewanych efektów wobec np. uwarunkowań anatomicznych, jak brak macicy u kobiety. Mimo że w literaturze medycznej zauważalne są pewne różnice co do znaczenia nadawanego terminom nieplodność i bezpłodność, to panuje konsensus, że bezpłodność w szerokim tego słowa znaczeniu zawsze odnosi się do niezdolności do urodzenia żywego dziecka⁵⁸ i obejmuje zarówno sytuacje naturalnej bezpłodności, jak i bezpłodności klinicznej. Osoba dotknięta bezpłodnością nie ma żadnej możliwości na posiadanie biologicznego potomstwa. Także doktryna prawnicza rozróżnia „nieplodność” i „bezpłodność”, jak np. M. Królikowski, który wiąże skutek w postaci pozbawienia człowieka zdolności płodzenia ze stanem bezpłodności, nie zaś nieplodności⁵⁹.

Sterylizacja kobiet a zdolność płodzenia – dyskusja

Stwierdzić więc należy, że pozbawienie zdolności płodzenia, zarówno w kontekście prawnym, jak i na gruncie współczesnej medycyny, rozu-

⁵⁶ M. Królikowski, op cit, art. 156, Nb. 4.

⁵⁷ <https://www.mdpi.com/2673-4184/1/1/3>, s. 30 [dostęp: 16.03.2025 r.].

⁵⁸ Z kolei nieplodność mierzona jest brakiem poczęcia po 1 roku bez antykoncepcji: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12268268/> [dostęp: 11.04.2025 r.]; Nieplodność można skutecznie leczyć w drodze terapii hormonalnej lub leczenia zabiegowego, możliwe jest także korzystanie z metod wspomaganego rozrodu, takich jak inseminacja czy *in vitro* (z użyciem komórek pozyskanych od obojga partnerów).

⁵⁹ M. Królikowski, op cit, art. 156, Nb. 4.

miane powinno być wąsko, zgodnie z aktualną wiedzą medyczną, jako pozbawienie zdolności posiadania biologicznego potomstwa.

Nie ulega zatem wątpliwości, że pozbawieniem zdolności płodzenia jest np. histerektomia lub gonadektomia, bowiem stan zdrowia człowieka po tych zabiegach uniemożliwi ciążę i urodzenie biologicznego potomstwa. Pozbawieniem zdolności płodzenia nie będzie natomiast wykonana w celu leczniczym i za zgodą pacjentki sterylizacja chirurgiczna kobiet, która jest zabiegiem wykonywanym poprzez przecięcie, podwiązanie, koagulację lub usunięcie jajowodów (np. metodą Pomeroy’a, Parklanda, salpingektomii).

Zabieg ten nie powoduje bowiem zatrzymania cyklu miesięczkowego ani produkcji komórek jajowych (oocytów)⁶⁰. W badaniach klinicznych wykazano, że czynność hormonalna – endokrynną jajników pozostaje bez istotnej różnicy, a zabieg ten nie wpływa negatywnie na rezerwę jajnikową⁶¹. Z medycznego punktu widzenia kobieta nadal produkuje komórki rozrodcze, a więc zachowuje zdolność płodzenia – zdolność do zapłodnienia pozaustrojowego (IVF), jeżeli komórki jajowe zostaną pobrane i połączone z plemnikiem w warunkach laboratoryjnych w procedurach wspomaganego rozrodu⁶² (zapłodnienie *in vitro*), czy inseminacji domacicznej.

Sterylizacja chirurgiczna kobiet nie może więc być utożsamiana z utratą zdolności płodzenia, lecz należy ją definiować jako trwale ograniczenie naturalnej drogi poczęcia. W świetle stanowiska European Society of Human Reproduction and Embryology (ESHRE)⁶³ sterylizacja nie stanowi

⁶⁰ Zamrażanie komórek jajowych (kriokonserwacja oocytów) jest także coraz popularniejszą metodą zabezpieczenia płodności u kobiet – por. „Planowana kriokonserwacja oocytów” Molly B. Moravek, MD, MPH, MSCI, Hana Murphy, BA, Monica Woll Rosen, MD, University of Michigan Medical School w Ann Arbor, https://podyplomie.pl/ginekologia/39932,planowana-kriokonserwacja-oocytow?srlti=d=AfmBOoqeWVAPlxcBYiFbKdH3agzRu9BdSozxXk4negdvOTUR46so_3-s [dostęp: 11.04.2025 r.].

⁶¹ Silva AL, Ré Cd, Dietrich C, Fuhrmeister IP, Pimentel A, Corleta HV. *Impact of tubal ligation on ovarian reserve as measured by anti-Müllerian hormone levels: a prospective cohort study. Contraception.* 2013 Dec; 88(6):700-5. doi: 10.1016/j.contraception.2012.09.021. Epub 2013 Oct 8. PMID: 24120250.

⁶² M. Boratyńska, E. Zielińska, *Sterylizacja a prawo karne* [w:] *System Prawa Medycznego. Tom II. Część 2. Regulacja prawna czynności medycznych*, red. M. Boratyńska, P. Konieczniak, E. Zielińska, Warszawa 2019.

⁶³ Por. m.in. Paul F.A. Van Look „A global epidemiological perspective on female and male sterilisation”, ESHRE Campus Symposium Treviso, 8-9 October 2010.

zniesienia płodności, a jedynie ograniczenie sposobu jej realizacji. Także według wytycznych Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) zabieg ten jest kwalifikowany jako trwała metoda antykoncepcji⁶⁴, a nie ubezplodnienie w rozumieniu biologicznym. W konsekwencji nie może być też traktowany jako pozbawienie zdolności płodzenia w rozumieniu prawnym.

Zakwestionować należy więc funkcjonujące dotychczas w doktrynie poglądy, jakoby pozbawienie zdolności wykarmienia dziecka przez kobietę czy uzyskania wzvodu u mężczyzny, wypełniałyby znamiona czynu zabronionego w postaci pozbawienia człowieka zdolności płodzenia. Co oczywiste, jak wspomniano wyżej, zdolności płodzenia nie pozbawia także procedura sterylizacji kobiet w drodze salpingotomii lub salpingektomii, bowiem po takich zabiegach wciąż zachowana jest produkcja komórek rozrodczych, a posiadanie potomstwa jest możliwe.

Podsumowanie

Wbrew niektórym prezentowanym w doktrynie stanowiskom, opowiadającym się za tradycyjną wykładnią, przepis art. 156 § 1 pkt 1 k.k. nie wymaga, aby zdolność płodzenia mierzyć miarą „naturalnych” narzędzi prokreacji. Przeciwnie, obecnie medyczne metody wspomaganej prokreacji są powszechnie akceptowane⁶⁵ oraz uregulowane ustawowo. Co więcej, zgodnie z art. 39 ust. 2 k.e.l. lekarze mają obowiązek przekazywać pacjentowi zgodne z aktualną wiedzą medyczną informacje dotyczące procesów zapłodnienia oraz metod regulacji poczęć⁶⁶. Pojęcie „pozbawienia zdolności płodzenia” w szczególności nie może być więc utoż-

⁶⁴ Na całym świecie sterylizacja (sterylizacja jajowodów i wazektomia) jest stosowana przez więcej osób niż jakakolwiek inna metoda antykoncepcji, por. Sterilization Peterson, Herbert B. MD, *Obstetrics & Gynecology* 111(1):p 189-203, January 2008. | DOI: 10.1097/01.AOG.0000298621.98372.62, <https://journals.lww.com/greenjournal/abstract/2008/01000/sterilization.27.aspx> [dostęp: 11.04.2025 r.].

⁶⁵ Por. <https://www.aotm.gov.pl/aktualnosci/najnowsze/opinia-rady-przejrystosci-zabezpieczenia-plodnosci-u-chorych-leczonych-onkologicznie/> [dostęp: 16.03.2025 r.].

⁶⁶ Przekazane informacje muszą także uwzględniać zarówno skuteczność, jak i mechanizm działania poszczególnych metod – por. J. Budzowska [w:] *Kodeks Etyki Lekarskiej. Komentarz*, pod red. R. Tymińskiego, s. 334 i 342.

samiane z pozbawieniem możliwości zapłodnienia w drodze naturalnej prokreacji, jeśli możliwe jest posiadanie potomstwa przy użyciu uznanych medycznych metod wspomaganie rozrodu. Podkreślenia wymaga także, że pojęcie zdolności płodzenia powinno być definiowane jako zdolność do posiadania biologicznego potomstwa. W konsekwencji, nie będzie wypełniała przesłanek czynu zabronionego stypizowanego w art. 156 § 1 pkt 1 k.k. (pozbawienia człowieka zdolności płodzenia) sytuacja, w której zachowana pozostaje zdolność płodzenia z wykorzystaniem możliwości współczesnej medycyny w postaci medycznych metod wspomaganie rozrodu, jak zapłodnienie *in vitro* (IVF) czy inseminacja domaciczna (IUI). Jednocześnie, przy proponowanej wykładni odpowiadającej współczesnej nauce medycznej, zakres ochrony człowieka nie ulega zawężeniu⁶⁷ i nie powoduje pogorszenia sytuacji ofiary. Uszkodzenia ciała w postaci np. usunięcia choćby jednego jajowodu u kobiety na skutek błędu medycznego lub spowodowania rozstroju zdrowia na skutek pozbawienia zdolności do uzyskania wzvodu u mężczyzny nadal będą kwalifikowane jako inny ciężki uszczerbek na zdrowiu – ciężkie kalectwo⁶⁸ (art. 156 § 1 pkt 2 k.k.) w postaci zupełnego zniesienia lub znacznego ograniczenia czynności ważnego narządu.

Bibliografia:

Akty prawne:

J. Przeworski (tłum), Ustawa Karna Austriacka, o zbrodniach, występkach i przekroczeniach z dnia 27 maja 1852, obowiązująca w Krakowie i we Lwowie oraz Sądu Okręgowego w Cieszynie, , F. Hoesick, Warszawa 1924.

Kodeks karny Rzeszy Niemieckiej z dnia 15 maja 1871 r. z późniejszymi zmianami i uzupełnieniami po rok 1918 wraz z ustawą wprowadzającą do Kodeksu karnego dla Związku Północno-Niemieckiego z dnia 31 maja 1870 r., przekład urzędowy Departamentu Sprawiedliwości Ministerstwa b. Dzielnicy Pruskiej, Poznań 1920.

⁶⁷ Także w kontekście art. 30 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

⁶⁸ Zob. wyrok Sądu Najwyższego z 10 listopada 1973 r., IV KR 340/73, OSNPG 1974, Nr 3-4, poz. 42, oraz z 31 marca 1978 r., VI KRN 42/78, OSNKW 1978, Nr 7-8, poz. 83, tak też V. Konarska-Wrzošek (red.), *Kodeks karny. Komentarz, wyd. IV*, WKP 2023, art. 156, Nb 4.

Kodeks karny z dnia 11 lipca 1932 r. (Dz.U. 1932, nr 60, poz. 571).

Kodeks karny z dnia 19 kwietnia 1969 r. (Dz.U. 1969, nr 13, poz. 94).

Kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. 1997, nr 88, poz. 553, ze zm.).

Kodeks karny z r. 1903: przekład z rosyjskiego z uwzględnieniem zmian i uzupełnień obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 1 maja 1921 r., Warszawa 1921.

Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. o leczeniu niepłodności, Dz.U. 2015, poz. 1087.

Orzecznictwo:

Postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Karna z dnia 6 lutego 2007 r., III KK 254/06, OSNwSK 2007/1/373.

Wyrok Sądu Najwyższego z 10 listopada 1973 r., IV KR 340/73, OSNPG 1974, Nr 3-4, poz. 42.

Wyrok Sądu Najwyższego z 31 marca 1978 r., VI KRN 42/78, OSNKW 1978, Nr 7-8, poz. 83.

Wyrok Sądu najwyższego z dnia 14 lutego 2013 r., sygn. akt III K 196/12, OSNPG 1974, Nr 3, poz.42.

Wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu – IV Wydział Karny Odwoławczy z dnia 6 listopada 2014 r., IV Ka 452/14.

Komentarze i monografie:

A. Błachnio [w:] Kodeks karny. Komentarz, red. J. Majewski, Warszawa 2024, art. 156, SIP LEX, (dostęp: 3 października 2024 r.).

A. Jakliński, Z. Marek, Medycyna sądowa dla prawników, Kraków 1999.

A. Zoll [w:] Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do art. 117-277 kodeksu karnego, red. A. Zoll, Kraków 1999.

- B. Gadecki (red.), Kodeks karny. Art. 1-316. Komentarz, Warszawa 2023.
- I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, Kodeks karny z komentarzem, Warszawa 1973.
- J. Budzowska, Komentarz do art. 53-71 [w:] Kodeks Etyki Lekarskiej. Komentarz, red. R. Tymiński, Warszawa.
- J. Giezek (red.), Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz, WKP 2021.
- J. Śliwowski, Prawo karne, Warszawa 1979.
- J. Warylewski (red.), System Prawa Karnego. Tom 10. Przepisy przeciwko dobrom indywidualnym, Warszawa 2012.
- K. Daszkiewicz, Przepisy przeciwko życiu i zdrowiu. Rozdział XIX Kodeksu karnego. Komentarz, Warszawa 2000.
- M. Andrzej, Kodeks karny. Komentarz, wyd. V, LEX 2010.
- M. Boratyńska, E. Zielińska, Sterylizacja a prawo karne [w:] System Prawa Medycznego. Tom II. Część 2. Regulacja prawna czynności medycznych, red. M. Boratyńska, P. Konieczniak, E. Zielińska, Warszawa 2019.
- M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Komentarz do artykułów 117-221, Warszawa 2023.
- O. Chybiński, W. Gutekunst, W. Świda, Prawo karne: część szczególna, Wrocław 1971.
- R. Kokot [w:] Kodeks karny. Komentarz, red. R.A. Stefański, Warszawa 2023, s. 897, Legalis, (dostęp: 3 października 2024 r.).
- S. Dubisz (red.), Uniwersalny Słownik Języka Polskiego, Tom 3, Warszawa 2000.
- S. Manczarski, Medycyna sądowa w zarysie. Podręcznik dla studentów, wyd. 3 popr. i uzupełn., Warszawa 1962.
- T. Jurek, Opiniowanie sądowo-lekarskie w przestępstwach przeciwko zdrowiu, Warszawa 2010.
- V. Konarska-Wrzošek (red.), Kodeks karny. Komentarz, wyd. IV, WKP 2023.

Artykuły naukowe:

H.B. Peterson, Sterilization, „Obstetrics & Gynecology” 2008, t. 111, nr 1, s. 189-203, DOI: 10.1097/01.AOG.0000298621.98372.62.

Paul F.A. Van Look, A global epidemiological perspective on female and male sterilisation, ESHRE Campus Symposium Treviso, 8-9 October 2010.

A.L. Silva, C. Ré, C. Dietrich, I.P. Fuhrmeister, A. Pimentel, H.V. Corleta, Impact of tubal ligation on ovarian reserve as measured by anti-Müllerian hormone levels: a prospective cohort study, „Contraception” 2013, vol. 88, nr 6, s. 700-705, DOI: 10.1016/j.contraception.2012.09.021, PMID: 24120250.

Strony internetowe:

Anna Smędra, Rafał Kubiak, Jarosław Berent - https://zms.wum.edu.pl/sites/zms.wum.edu.pl/files/pliki/konspekty_seminariow/lekarskie-i-prawne-aspekty-uszkodzen-ciala.pdf;

<https://www.termedia.pl/mz/Pojecie-ciezkiego-uszczerbku-na-zdrowiu-a-obo-wiazek-prawny-zawiadomienia-organow-szigania,41618.html>

<http://www.przegląd-urologiczny.pl/artukul.php?2853>

<https://journals.lww.com/greenjournal/abstract/2008/01000/sterilization.27.aspx>

https://podyplomie.pl/ginekologia/39932,planowana-kriokonserwacja-oocytow?srsId=AfmBOoqeWVAPlxcBYiFbKdH3agzRu9BdSozxXk4negd-vOTUR46so_3-s

<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12268268/>

<https://sjp.pwn.pl/slowniki/plodzic.html>

<https://sjp.pwn.pl/slowniki/pozbawia%E6.html>

<https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3929,pojecie.html>

<https://synonim.net/synonim/p%C5%82odzenie>

<https://wiadomosci.wp.pl/prof-slawomir-wolczynski-zabezpieczenie-plodnosci-jest-wazna-sprawa-6027735030760065a>

<https://wsjp.pl/haslo/podglad/4398/zdolnosc/3972838/umiejtnosc>

<https://www.aotm.gov.pl/aktualnosc/najnowsze/opinia-rady-przejrzystosci-zabezpieczenia-plodnosci-u-chorych-leczonych-onkologicznie/>

<https://www.mdpi.com/2673-4184/1/1/3>, s. 30

S u m m a r y

Interpretation of the term „capacity to conceive” in the light of Article 156 § 1 point 1 of the Criminal Code

The author discusses the evolution and contemporary understanding of the concept of ‘deprivation of the ability to procreate’ in the context of Article 156 § 1 point 1 of the Criminal Code. She points to historical interpretations of this term and stresses that, in light of developments in medicine and current legal regulations – including the Act on the Treatment of Infertility – current medical knowledge should be taken into account. The main thesis boils down to the conclusion that deprivation of the ability to procreate does not occur when, despite the loss of the ability to conceive ‘naturally’, the ability to have biological offspring using modern methods of procreation is preserved. The article argues against the views previously widespread in doctrine, which also considered the loss of the ability to have sexual intercourse, give birth naturally or breastfeed a child to be a ‘loss of fertility’, pointing out that these views are inadequate in the light of current medical knowledge. It stresses that only actual infertility, i.e. the complete absence of any chance of having biological offspring, fulfills the criteria for serious damage to health in the form of deprivation of the ability to procreate, as provided for in Article 156 § 1(1) of the Criminal Code.

Key words: fertility, grievous bodily harm, surgical sterilization, interpretation of criminal law, Article 156 § 1 point 1 of the Criminal Code, medically assisted reproduction